

Mieczysław Szaciński

Kolizje między prawami właściciela dzieła i autora

Palestra 33/2(374), 52-58

1989

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

się proponowane przez J. Gwiazdomorskiego rozróżnienie między obowiązkiem wynikającym z art. 27 k.r.o. a zwykłym obowiązkiem alimentacyjnym. Jak wiadomo, J. Gwiazdomorski uważa, że obowiązek przyczynienia się do zaspokajania potrzeb rodziny jest wprawdzie pokrewny obowiązkowi alimentacyjnemu, ale stanowi instytucję odrębną od niego i merytorycznie odmienną. Od dawna bronię przeciwstawnego zapatrywania. Uważam, że w czasie trwania małżeństwa istnieją obowiązki alimentacyjne między małżonkami. Zdaniem moim, wątpliwości przecięły wywody J. Ignatowicza, który w przekonujący sposób udowodnił, że obowiązek z art. 27 k.r.o. nie stanowi samodzielnej, odmiennej od obowiązku alimentacyjnego instytucji prawnej.³⁰ Jakie wynikają stąd wnioski w interesującej nas dziedzinie? Po prawomocnym obaleniu domniemania z art. 62 k.r.o. mąż matki, który łożył na utrzymanie i wychowanie dziecka, będzie mógł dochodzić roszczeń regresowych z art. 140 k.r.o. przeciw matce. Podobnie należy rozstrzygnąć, jeżeli orzeczoney został rozwód małżeństwa, a z powodztwem występuje były mąż matki.

4. Jedyne krótko wspominać o roszczeniach męża matki przeciw dziecku. Panuje bowiem zgoda co do tego, że dziecko będzie mogło odmówić zwrotu otrzymanych świadczeń, jeżeli nie jest już wzbogacone (art. 409 k.c.). Zużywając otrzymane świadczenia, nie musiało się liczyć z obowiązkiem ich zwrotu.

---

³⁰ Por. J. Ignatowicz: Prawo rodzinne, jw., s. 257, 276.

MIECZYŚLAW SZACIŃSKI

KOLIZJE MIĘDZY PRAWAMI WŁAŚCICIELA DZIEŁA I AUTORA

Utworki chronione przez prawo autorskie są dziełami intelektualnymi, przeważnie utrwalonymi w nośnikach materialnych (np. drukiem, na taśmach dźwięku, obrazu). Przeniesienie własności nośnika materialnego nie powoduje — jeżeli nie wynika to wyraźnie z umowy — przeniesienia autorskich praw majątkowych. Autorskie zaś dobra osobiste są w zasadzie nieprzenoszalne (np. prawo do integralności utworu), a ich umowne ograniczenie lub częściowe przeniesienie może być uzasadnione obiektywną koniecznością wynikającą z prawidłowej eksploatacji dzieła przez kontrahenta. Podział praw bezwzględnych, jakimi są prawo autorskie i prawo własności, między różne podmioty może prowadzić do konfliktów, których omówienie jest przedmiotem artykułu.

I

Przedmiotem prawa własności są rzeczy, tj. przedmioty materialne; przedmiotem prawa autorskiego są utwory intelektualne, przeważnie utrwalone na nośniku materialnym.

Przeniesienie własności nośnika dzieła (np. obrazu, rzeźby) nie powoduje przeniesienia praw autorskich, jeżeli nie wynika to wyraźnie z umowy. Następuje wówczas rozdzielenie między różne podmioty uprawnień właściciela i autora.

W niektórych ustawach odróżnienie „własności niematerialnej” dzieła od własności przedmiotu materialnego zostało wyraźnie ustalone, tak samo jak zasada, że przeniesienie własności rzeczy nie powoduje *eo ipso* nabycia praw autorskich.¹ Także w doktrynie i orzecznictwie wypowiedzany jest pogląd, że przeniesienie własności dzieła powoduje przeniesienie własności nośnika materialnego, ale nie uprawnień wynikających z prawa autorskiego, jeżeli nie zostało ustalone co innego w umowie.²

Stosunek uprawnień właściciela do uprawnień twórcy lub osoby, której przysługują autorskie prawa majątkowe, stwarza nieraz sytuacje konfliktowe, które mogą się kształtować różnie, m.in. w zależności od tego, czy posiadaczowi nośnika materialnego dzieła przysługują wyłącznie prawa właściciela, czy też jest on podmiotem innych jeszcze uprawnień nabytych na podstawie umowy o przeniesienie autorskich praw majątkowych, umowy licencyjnej lub innej.

Dalsze rozważania ograniczać się będą do wzajemnego usytuowania prawnego właściciela i podmiotu dysponującego całością praw autorskich.

II

Zarówno podmiotowe prawo własności jak i podmiotowe prawo autorskie są prawami bezwzględными, skutecznymi *erga omnes*. Artykuł 140 k.c. stanowi, że „W granicach określonych przez ustawy i zasady współżycia społecznego właściciel może, z wyłączeniem innych osób, korzystać z rzeczy zgodnie ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem swego prawa, w szczególności może pobierać pożytki i inne dochody z rzeczy. W tych samych granicach może rozporządzać rzeczą”. Natomiast według art. 15 w związku z art. 52 ustawy o prawie autorskim twórcy przysługuje m.in. prawo do ojcostwa dzieła, jego integralności, wyłącznego rozporządzania utworem, tj. przede wszystkim decydowania o jego udostępnianiu innym osobom, zawierania umów autorskich

¹ Por. art. 10 portugalskiego kodeksu prawa autorskiego i praw sąsiednich z 17 września 1985 r.

² Por. Yolanda Eminescu: *Lettre de Roumanie*, „Le Droit d'auteur”, 1987, nr 12, str. 408.

i wyrażania zgody na opracowanie dzieła. Ukształtowanie prawa własności i prawa autorskiego jako praw bezwzględnych jest cechą nie tylko prawa polskiego.

Na gruncie przepisów zawierających podobne konstrukcje prawne podkreśla się, że są to prawa niezależne i współistniejące. Władanie rzeczą przez właściciela znajduje granice tam, gdzie następuje naruszenie praw autorskich, gdyż prawo własności nie uprawnia właściciela do wkraczania w sferę praw autorskich. I odwrotnie, autor obowiązany jest do przestrzegania praw właściciela.³

III

Nie wydaje się, żeby było rzeczą wątpliwą, iż prawo autora do ojcostwa dzieła, znajdujące pozytywny wyraz przede wszystkim w uprawnieniu twórcy do uwidocznienia jego nazwiska na nośniku materialnym utworu lub w stosownej postaci przy innych formach eksterforyzacji dzieła, nie może być przez właściciela naruszone przez usunięcie z utworu oznaczenia autora, gdyż z reguły działania takie nie byłoby zgodne ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa własności (art. 140 k.c.).

Źródłem konfliktów może być natomiast zasada przestrzegania prawa do integralności dzieła, której rygorystyczne stosowanie powodowałoby nieraz skrzępowanie właściciela w wykonywaniu prawa do korzystania i rozporządzania rzeczą.

W prawie autorskim zagadnienia stosunku uprawnień właściciela i autora w powyższym zakresie zostały w niektórych ustawach uregulowane *expressis verbis*, ale z reguły jedynie w stosunku do dzieł architektonicznych i przedmiotów bieżącego użytku.

W zakresie projektów architektonicznych przeważnie uznaje się za dopuszczalne dokonywanie przez właściciela zmian z przyznaniem autorowi prawa do zabronienia podawania jego nazwiska jako twórcy projektu.⁴ Podobne rozstrzygnięcie co do budynków gotowych zawiera art. 60 portugalskiego kodeksu prawa autorskiego i praw sąsiednich z 1985 r. stanowiąc, że właściciel nie może bez konsultacji z autorem modyfikować budynku. W razie nie wyrażenia przez autora zgody na dokonanie zmian może on zrezygnować z ojcostwa zmodyfikowanego dzieła.

W niektórych ustawach prawo właściciela do wprowadzenia zmian w istniejącym już budynku bez zgody autora ograniczone

³ Por. Adolf Dietz: *Lettre de la République Fédérale d'Allemagne*, „Le Droit d'auteur”, 1980, nr 2, str. 83 oraz Vera Movsessian: *Darf man Kunstwerke vernichten?*, UFITA, 1983, t. 95, str. 80.

⁴ Por. art. 43 kolumbijskiej ustawy o prawie autorskim z 28 stycznia 1982 r., art. 18 prawa autorskiego Rwandy z 15 listopada 1983 r., art. 42 ustawy o prawie autorskim Republiki Dominikańskiej z 4 lipca 1986 r. i art. 30 dekretu dotyczący ochrony praw autorskich i praw sąsiednich Zairu z 5 kwietnia 1986 r.

zostało do wypadków, gdy zmiany uzasadnione są względami technicznymi lub użytkowymi.⁵ Zmiany nie powinny jednak przekreślać dorobku twórczego autora. Granice dopuszczalnych modyfikacji starał się określić projekt szwajcarskiej ustawy o prawie autorskim z 1985 r., stanowiąc w art. 19, że właściciel może zmieniać dzieło budownictwa w uzasadnionym zakresie, jeżeli zachowany zostaje jego indywidualny charakter.⁶

Bardziej szczegółowe postanowienia zawiera uchwalony w Bułgarii dekret nr 17 z 1983 r. w sprawie prawa autorskiego do dzieł architektonicznych. Art. 9 tego dekretu stanowi, że wprowadzenie zmian do eksploatowanego budynku (rekonstrukcja, modernizacja itp.) może być dokonane na podstawie projektu wykonawczego przez autora i organizację, w ramach której projekt architektoniczny został sporządzony. Autor może nie zgodzić się na dokonanie zmian zarówno w projektach architektonicznych jak i wykonanym budynku. W takich wypadkach spory są rozstrzygane przez komisję określoną w art. 19 powyższego dekretu.

Próbę wyważenia spornych interesów właściciela i autora budynku podjął Komitet Ekspertów Rządowych OMPI (Unesco w toku obrad w październiku 1986 r.). Zdaniem Komitetu autor nie może odmówić zgody na modyfikację, jeżeli nie narusza ona jego praw moralnych i jeżeli odmowa szkodziłaby istotnym interesom właściciela budynku.

Naruszenie praw moralnych twórcy może nastąpić w razie deformacji lub innej zmiany szkodliwej dla honoru lub reputacji autora dzieła architektury. Jednakże jeżeli zmiany są zarządzane przez odpowiednie władze ze względów na interes porządku publicznego, np. bezpieczeństwo, to autor nie może odmówić autoryzacji.⁷

Co się tyczy przedmiotów codziennego użytku stanowiących przedmiot prawa autorskiego (np. meble), to zaznacza się tendencja do nieograniczania swobody właściciela. I tak na przykład art. 13 duńskiego prawa autorskiego stanowi, że właściciele przedmiotów bieżącego użytku mogą je modyfikować bez zgody autora.

Brak jest natomiast wyraźnych rozstrzygnięć ustawowych co do przedmiotów nie będących ani dziełami architektonicznymi, ani przedmiotami codziennego użytku (np. rzeźba). W takiej sytuacji oraz w wypadkach wątpliwych pogodzenie uprawnień właściciela w zakresie korzystania z rzeczy i rozporządzania nią z ochroną prawa autorskiego do integralności dzieła może następować przez rozważenie znaczenia dla zainteresowanych stron realizacji ich uprawnień z uwzględnieniem różnych okoliczności obiektywnych,

⁵ Por. § 13 fińskiego prawa autorskiego z 8 lipca 1961 r. i art. 13 duńskiego prawa autorskiego z 31 maja 1961 r. ze zmianami.

⁶ UFITA, 1985 r., t. 99.

⁷ „Le Droit d'auteur”, 1986 r., nr 12.

wspomagających taką ocenę. Wśród elementów tej oceny wymienia się w doktrynie: kryterium wartości dzieła, utrwalenia utworu w jednym, kilku lub wielu egzemplarzach, możliwości nawiązania przez właściciela kontaktu z autorem, kryterium rzeczy ruchomej lub części nieruchomości (np. fresk na klatce schodowej, domu, który podlega rozbudowaniu).⁸

Szczególnie wnikliwej analizie sytuacji i położenia nacisku na ochronę praw autora wymagać będą wypadki, gdy właściciel rzeczy zmierza nie do wprowadzenia zmian, ale do jej zniszczenia. Wówczas bowiem najczęściej i najostrzej występować może naruszenie stosunku osobistego twórcy do dzieła, jego więzi duchowej z utworem. W ustawodawstwie jedynie sporadycznie można odnotować sformułowanie prawa autora do sprzeciwienia się zniszczeniu dzieła opublikowanego.⁹

Źródłem sprzeczności między właścicielem a autorem może być nie tylko zderzenie się uprawnień właściciela do rozporządzania i korzystania z rzeczy z prawem autora do integralności dzieła, ale także realizacja przez autora swych uprawnień do rozporządzania utworem jako dziełem intelektualnym (np. w celu zwielokrotnienia, adaptacji itd.), w szczególności w sytuacji, gdy jedyny egzemplarz dzieła znajduje się u właściciela.

Łączy się to z kontrowersyjną sprawą prawa autora dostępu do dzieła. W doktrynie i orzecznictwie reprezentowany jest zarówno pogląd, że autorowi przysługuje prawo osobiste dostępu do dzieła,¹⁰ jak i stanowisko, że dostęp taki może być realizowany jedynie za zgodą właściciela.¹¹ Według tego ostatniego stanowiska wykorzystanie przez autora egzemplarza dzieła wbrew woli właściciela stanowiłoby naruszenie prawa własności. Nie ma natomiast przeszkód prawnych do ponownego wykonania przez autora takiego samego dzieła i do jego dalszego wykorzystania.

Prawo do zwielokrotnienia dzieła i udostępnienia innym osobom nie przysługuje natomiast właścicielowi bez zgody twórcy, gdyż takie działanie właściciela naruszałoby w sposób istotny prawo autora do wyłącznego rozporządzania swym dziełem intelektualnym.

Uprawnienia osobiste autora do modyfikowania dzieła i wycofania dzieła z obrotu, znajdujące uzasadnienie w prawie do rozporządzania utworem i ochronie autorskich dóbr osobistych, nie mogą naruszać uprawnień właściciela.

⁸ Vera Movsessian: op. cit., str. 87—88.

⁹ Por. art. 18 dekretu dotyczący ochrony praw autorskich i praw sąsiednich Zairu z 5 kwietnia 1986 r.

¹⁰ Por. orzeczenie Hanseatisches Oberlandesgericht, Hamburg z 26 sierpnia 1976 r., UFITA 1978, t. 81, str. 260.

¹¹ Otto Bähr: Hat der Eigentümer einen Anspruch auf Schutz gegen Vervielfältigung eines ihm gehörigen Schrift — oder Kunstwerkes?, UFITA 1987, t. 105, str. 177.

Zmiana dzieła bez zgody właściciela, pomijając trudności faktyczne realizacji, przekreślałaby prawo właściciela do posiadania, korzystania i rozporządzania nabytym przedmiotem określonym *in specie*.

Wycofanie dzieła bez zgody właściciela nie byłoby możliwe nawet za odszkodowaniem, gdyż przekreślałoby prawa właściciela, a ponadto dotyczyłoby rzeczy w danym czasie nie znajdującej się w obrocie.

IV

Przepisy ustawy o prawie autorskim z 10 lipca 1952 r. nie zawierają postanowień regulujących kolizje przy wykonywaniu praw podmiotowych przez autora i właściciela poza przepisem art. 31, dotyczącym następcy prawnego w zakresie autorskich praw majątkowych.

W kilku przepisach dotyczących utworów architektonicznych ustawa ogranicza prawa autorskie oraz w jednym postanowieniu chroni zasadę integralności dzieła.

Zgodnie z art. 20 ustawy wolno jest odtwarzać utwory architektoniczne (lecz nie w celu budowy) oraz budować według planów architektonicznych wydanych w celu powszechnego stosowania bez zgody autora i zapłacenia wynagrodzenia.

Artykuł 21 prawa autorskiego, nawiązując m.in. do powyższego przepisu, zabrania wprowadzania zmian w utworze.

W artykule zaś 51 ustawa zastrzega, że nabycie nie wydanych planów architektonicznych obejmuje prawo zastosowania ich tylko do jednej budowli. Ograniczenia tego nie stosuje się — w braku odmiennej umowy — w razie nabycia planów architektonicznych przez jednostki gospodarki uspołecznionej, którym przysługuje prawo wykorzystania nabytych planów w sposób przez te jednostki określony.

Według art. 57 ustawy, przy dziełach architektury nie wolno wstrzymać rozpoczętej budowy; pokrzywdzony może jednak dochodzić innych roszczeń.

W sprawie dopuszczalności dokonywania zmian w projekcie urbanistyczno-architektonicznym Sąd Najwyższy w orzeczeniu z 11 grudnia 1981 r. IV CR 193/81¹² stwierdził, że jednostka gospodarki uspołecznionej, której przysługują prawa majątkowe do projektu architektonicznego, będącego przedmiotem prawa autorskiego, powinna realizować budowę zgodnie z projektem. Na wprowadzenie zmiany powinna uzyskać zgodę twórcy. Oczywiście konieczność wprowadzenia do koncepcji projektowej stosownej zmiany (art. 31 pr. aut.) może wynikać z braku zgody właściwego organu administracji państwowej na projektowanie lub realizację budow-

¹² Prawo i Życie, 1982 r., nr 13, str. 11.

nictwa mieszkaniowego powyżej określonej liczby kondygnacji. W takiej sytuacji autor projektu nie może mieć uzasadnionej podstawy sprzeciwienia się zmianom. Jednakże z ujmą dla autorskich dóbr osobistych twórca dzieła ten, kto będąc z mocy art. 31 prawa autorskiego uprawniony do wprowadzenia zmian bez zgody twórcy, nie ujawnia faktu ich dokonania w sposób zapobiegający błędnemu przekonaniu osób postronnych, że twórca jest autorem dzieła w zmienionej postaci. Powyższe stanowisko Sądu Najwyższego w sprawie zabezpieczenia twórcy przed naruszeniem jego autorskich dóbr osobistych ma a *fortiori* zastosowanie do właściciela projektu lub budynku, któremu żadne majątkowe prawa autorskie nie przysługują.

W razie kolizji prawa właściciela do wprowadzenia zmian do dzieła z prawem autora do integralności utworu *de lege lata* wydaje się trafny pogląd o konieczności dokładnej analizy sytuacji faktycznej stron oraz wszystkich okoliczności mogących mieć znaczenie dla oceny, której osoby interesy prawne i życiowe uznają należy za przeważające.

Podobnie oceniać by należało prawo autora dostępu do dzieła w celu dalszego wykorzystania utworu.

Brak jest natomiast podstaw, które upoważniałyby autora do modyfikowania lub wycofania nośnika materialnego dzieła znajdującego się w posiadaniu właściciela bez jego zgody.

FELIKS PRUSAK

ZRÓŻNICOWANIE NORMATYWNE PRZESTĘPSTW I WYKROCZEŃ PODATKOWYCH

Przestępstwa i wykroczenia podatkowe stanowią wyodrębnioną rodzajowo grupę czynów karalnych. Ustalenie ich istoty oraz rozgraniczenie zakresów nie jest sprawą oczywistą. Wpływa na to przede wszystkim znaczny stopień skomplikowania stanu prawnego, zwłaszcza przepisów prawa podatkowego, a także przepisów ustawy karnej skarbowej. Złożoność sprawy jest większa ze względu na kazuistykę przepisów podatkowych oraz ze względu na blankietowość przepisów ustawy karnej skarbowej.

I. W ostatnim okresie wzrosła wydatnie ranga ekonomiczno-fiskalna problematyki podatkowej, stan zaś prawa podatkowego wyzwała rozliczne wątpliwości i zastrzeżenia co do przyjętych rozwiązań. Nie ma jasności również co do typologii przestępstw i wykroczeń podatkowych, których samo rozgraniczenie nastęrcza wiele trudności, nie tylko zresztą interpretacyjnych.